

(завчасно скласти графік відвідування студентів у школах і ознайомлювати з ним практикантів). Практика свідчить, що систематичне *проведення консультпунктів* допомагає студенту-практиканту якісно й методично правильно підготуватися до уроку. Під час такої співпраці студенти навчалися встановлювати місце уроку в системі уроків; визначати освітню, розвивальну й виховну мету; добирати зміст і обсяг навчального матеріалу відповідно до мети; встановлювати зв'язки з раніше вивченим матеріалом; визначати структуру уроку з урахуванням рівня підготовленості учнів, розподіляти час на окремі види роботи; підбирати необхідні засоби навчання, матеріал для самостійної роботи. Особливо велика увага має приділятися *організації обговорення проведених занять*.

Упродовж усієї педагогічної практики студент веде *щоденник психолого-педагогічних спостережень*. Записи у ньому ведуться у довільній формі. Але, орієнтуючись на формування рефлексивних умінь, ми рекомендували студентам-практикантам аналізувати роботу вчителів. Це дозволить розгледіти „методичні знахідки” досвідчених фахівців та використовувати їх у своїй педагогічній діяльності.

Висновки. Отже, керівництво педагогічною практикою з боку усіх суб'єктів із формування особистості майбутнього фахівця дозволяє об'єднати різні сфери діяльності студента-практиканта:

- *операційно-технологічну* (студенти усвідомлюють значущість умінь і навичок; аналізують і синтезують психолого-педагогічні знання, які стануть підґрунтям практичної діяльності);
- *мотиваційну* (студенти оволодівають комплексом методів вивчення учнів, організації діяльності учнів, навчально-виховного процесу, практичної роботи з дітьми);
- *рефлексивну* (практична робота студента з дітьми організовується і коригується з урахуванням індивідуальних особливостей учнів та учнівського колективу; здійснюється контроль і самоконтроль за результатами діяльності).

Література:

1. Безперервна педагогічна практика студентів як первинна форма їх професійної практичної підготовки: Зб.матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції, м.Вінниця, 14-16 грудня 1999року. – Вінниця: УНІВЕРСУМ – Вінниця, 1999. – 290с.
2. Борытко Н.М. Педагог в пространствах современного воспитания: Монография /Науч. ред. Н.К.Сергеев. – Волгоград: Перемена, 2001. – 214с.
3. Ерыгин Ю.А. Педагогическая практика в профессиональной подготовке учителя начальных классов //Начальная школа. – 2003. – №2. – С.28-30.
4. Козій М.К. Психолого-педагогічні умови удосконалення педагогічної практики студентів: Метод. посібник. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2001. – 141с.
5. Красюк Л. Моделювання педагогічної практики в процесі підготовки вчителя початкової школи //Рідна школа. – 2004. – №7. – С.52-54.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори у 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1978. – Т.4. – 376с.

УДК 371.3

Бріт О.В.

МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБСЯГІВ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ ЯК МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФАХОВОГО РИНКУ ПРАЦІ

Анотація. В статті йдеться про методи визначення обсягів підготовки фахівців з вищою освітою як механізму удосконалення державного регулювання фахового ринку праці. Пропонується методика визначення обсягів прийому молоді на навчання на перспективний період з урахуванням особливостей економічних і соціальних перетворень в країні.

Аннотация. В статье представлены методы определения объемов подготовки специалистов с высшим образованием как механизм усовершенствования государственного регулирования профессионального рынка труда. Предлагается методика определения объема приема молодежи на обучение на перспективный период с учетом особенностей экономических и социальных преобразований в стране.

Annotation. This article deals with the problem of the methods of defining the amount of professional training at universities as the mechanism of improving the professional labour market state regulation. The certain methodology of defining the amount of admission of young people for university studying for the certain perspective period with taking into considerations the certain peculiarities of economic and social changes in the state is proposed.

Визначення обсягів підготовки фахівців з вищою освітою та потреби в них економіки на перспективний період є одним з шляхів удосконалення державного регулювання фахового ринку праці. Ця складна комплексна проблема потребує ретельного дослідження у зв'язку з формуванням нової економічної платформи розвитку суспільства. З одного боку, в сучасних умовах, на відміну від командно-адміністративного планування, обсяги підготовки фахівців з вищою освітою визначаються як потребою економічного розвитку країни, так і власне потребою особистості у здобутті вищої освіти. Це об'єктивно не співпадає з можливостями економіки у задоволенні робочими місцями усіх фахівців згідно з отриманою спеціальністю. З іншого боку, особливістю сучасного періоду є те, що суб'єкти господарської діяльності в умовах відсутності чітко спланованих обсягів підготовки фахівців з вищою освітою мають можливість самостійно формувати кадри, не прив'язуючись до направлення випускників вищих навчальних закладів на підприємства, в установи, організації.

З метою обґрунтування методів розрахунку основних показників розвитку освітніх послуг і забезпечення країни кадрами з вищою освітою були враховані методичні рекомендації НДІ праці і зайнятості населення, НАН України та Мінпраці України, а також запропоновані власні підходи формування обсягів підготовки кадрів з вищою освітою і їх зайнятості. На наш погляд, методика розрахунку показників розвитку освітніх послуг потрібно розглядати з точки зору: демографічної складової; теперішньої тенденції щодо поширення навчання за двома спеціальностями одночасно у двох вищих навчальних закладах, або в одному, але на різних кафедрах, що спричиняє подвійний рахунок як студентів, так і фахівців з вищою освітою; урахування обсягів навчання на вечірніх і заочних відділеннях, що впливає на обсяги працевлаштування випускників; вартісних показників освітніх послуг. З урахуванням цих факторів, нами удосконалені методичні підходи, застосування яких дасть можливість більш об'єктивно досліджувати проблему фахового ринку.

Для визначення потреби економіки у фахівцях з вищою освітою використані показники загальної і додаткової потреби галузей економіки у кадрах з вищою освітою.

Розглянемо методи розрахунку цих показників на перспективний період, враховуючи особливості економічних і соціальних перетворень в країні. До того ж додамо, що специфіка підготовки кадрів і їх розподілу полягає в тому, що тут велику роль відіграють фактори, котрі важко виміряти кількісно (здібності людини до навчання, якість навчання і його вплив на можливості працевлаштування, зміна погляду населення на отримання вищої освіти). Тому при розробці методичних підходів широко використовуються методи експертних оцінок, екстраполяції, порівнянь, поправочних коефіцієнтів і т.д.

Розглянемо пропоновані методи визначення обсягів прийому до вищих навчальних закладів.

Прийом молоді до вищих навчальних закладів – це інтегрований показник, котрий включає багато факторів, які впливають на його кількісні параметри, і регулюється державою через механізм законодавчих і нормативно-правових актів.

Оскільки в сучасній практиці є кілька джерел фінансування обсягів прийому та підготовки фахівців з вищою освітою (кошти державного бюджету (держзамовлення), кошти місцевих бюджетів, кошти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, кошти фізичних та юридичних осіб), існують особливості і певна специфіка методів визначення прийому молоді на навчання.

Найбільш актуальним є питання обґрунтування методів прийому:

- за кошти державного бюджету (держзамовлення);
- за кошти фізичних і юридичних осіб;
- загального показника прийому, який включає обсяги прийому за держзамовленням, обсяги прийому за кошти фізичних і юридичних осіб, обсяги прийому за кошти місцевих

бюджетів, міністерств і відомств, у підпорядкуванні яких знаходяться вищі навчальні заклади¹.

Держава регулює певну частину прийому до вищих навчальних закладів відповідно до пріоритетів розвитку економіки та з метою забезпечення інтелектуального потенціалу фахівців з фундаментальних і прикладних наук, які є стратегічними напрямками будь-якої розвиненої країни.

Основним інструментарієм державного регулювання підготовки кадрів є метод замовлень, відповідно до якого Міністерство освіти і науки України, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, у підпорядкуванні яких є вищі навчальні заклади, на чолі з Мінекономіки формують і розмішують державне замовлення на підготовку фахівців за кошти державного бюджету щорічно на один наступний навчальний рік, враховуючи, що замовлені фахівці будуть потрібні через чотири – шість років.

Розрахунки обсягів прийому молоді на навчання за державним замовленням ми пропонуємо здійснювати у такій послідовності: визначення загальних обсягів прийому; визначення обсягів прийому за напрямками.

Загальний показник прийому за держзамовленням можна визначити декількома способами.

Традиційний, коли обсяги прийому визначаються на підставі прогностичних обсягів випуску і заданих параметрів відсіву студентів упродовж навчання за формулою²:

$$P_{ot} = \frac{B_{o(t+n)}}{K_{оп}}, \quad (1)$$

де: P_{ot} – обсяги прийому до вищих навчальних закладів за держзамовленням в t -му році, осіб;

$B_{o(t+n)}$ – прогностичний випуск фахівців з вищою освітою, осіб;

$K_{оп}$ – коефіцієнт прийому за кошти державного бюджету;

t – прогностичний рік;

n – термін навчання.

В свою чергу, $K_{оп}$ розраховується так:

$$K_{оп} = \frac{B_{оз}}{P_{оп}}, \quad (2)$$

де: $B_{оз}$ – обсяги студентів, які закінчили навчання за держзамовленням у відведений термін, осіб;

$P_{оп}$ – обсяги студентів, прийнятих на навчання.

Враховуючи, що в сучасних умовах має місце тенденція до змін вартості навчання, коливання бюджетного фінансування державного замовлення на підготовку фахівців, при визначенні загальних обсягів прийому за кошти державного бюджету ми пропонуємо використовувати такий методичний підхід:

$$P_{ot} = \frac{B_{осб} \times O_{пб} - B_{озфт}}{O_{пt}}, \quad (3)$$

де: P_{ot} – обсяги прийому до вищих навчальних закладів за держзамовленням в t -му році, осіб;

$B_{осб}$ – середня вартість підготовки одного студента за кошти державного бюджету в базовому році, грн.;

$O_{пб}$ – обсяги прийому студентів за держзамовленням у базовому році, осіб;

$B_{озфт}$ – загальна вартість прийому за даними бюджету на наступний рік, грн.;

¹ Обсяги прийому за кошти місцевих бюджетів та кошти міністерств і відомств, у підпорядкуванні яких знаходяться вищі навчальні заклади, зараз у загальній кількості прийому становлять лише 1,3%. Тому визначення обсягів прийому за цими джерелами пропонується здійснювати методом дорахунку (введення коефіцієнту 1,013).

² Цей метод розрахунку застосовується в плановій економіці [3, 4]. Але оскільки мова йдеться про державне замовлення, тобто регульований процес, то наведений підхід можна використовувати і зараз.

Цей метод розрахунків, з нашої точки зору, повинен використовуватись на стадії коригування загальних обсягів прийому студентів на наступний рік та прийняття рішень щодо їх фінансування.

Визначення обсягів прийому за держзамовленням за напрямами доцільно здійснювати в рамках освітньо-кваліфікаційних рівнів (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр). Оскільки предметом нашого дослідження є підготовка кадрів у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, то методичні підходи будуть стосуватись лише визначення обсягу прийому за кваліфікаційними рівнями „спеціаліст”, „магістр”.

Напрямок – це підготовка фахівців у вищому навчальному закладі для здобуття базової і повної вищої освіти певної кваліфікації.

Нині існує 70 напрямів, за якими готують фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями „спеціаліст” і „магістр”. Кожен окремий напрямок підготовки включає до своєї структури кілька споріднених спеціальностей. Наприклад, напрямок „Економіка, комерція і підприємництво” включає 21 спеціальність, за якими в рамках освітньо-кваліфікаційних рівнів „спеціаліст” і „магістр” здійснюється підготовка фахівців. Разом з тим потрібно зазначити, що за спеціальностями здійснювати перспективні розрахунки недоцільно, оскільки на момент випуску фахівців багато спеціальностей під впливом організаційних і технічних факторів зникають і на їхньому місці з’являються нові.

Ми пропонуємо такий методичний підхід визначення обсягів прийому за держзамовленням за напрямами:

$$P_{\text{онПт}} = \frac{P_{\text{онПб}}}{P_t} \times K_{\text{окт}}, \quad (4)$$

де: $P_{\text{онПт}}$ – обсяги прийому до вищих навчальних закладів за держзамовленням за напрямом „П” в t -му році, осіб. Цей показник визначається окремо для освітньо-кваліфікаційного рівня „спеціаліст” і освітньо-кваліфікаційного рівня „магістр” окремо;

$P_{\text{онб}}$ – обсяги прийому за держзамовленням за напрямом „П” в базовому році (окремо для освітньо-кваліфікаційних рівнів „спеціаліст” і „магістр”), осіб;

P_t – загальні обсяги прийому студентів у базовому t -му році (окремо для освітньо-кваліфікаційних рівнів „спеціаліст” і „магістр”), осіб;

$K_{\text{окт}}$ – коефіцієнт коригування обсягів прийому за напрямами в t -му році (окремо для спеціалістів і окремо для магістрів). У рамках цих освітньо-кваліфікаційних рівнів коригуються ті напрями, за якими в наступному році прийом студентів збільшиться або зменшиться. При визначенні напрямів, які підлягають коригуванню, необхідно враховувати перспективу пріоритетних галузей економіки і відповідну потребу в фахівцях. А з іншого боку, передбачати призупинення темпів прийому за тими напрямами, фахівці з яких в найближчі роки будуть надлишковими на ринку праці.

На заключному етапі обсяги прийому за держзамовленням за всіма напрямами в рамках освітньо-кваліфікаційних рівнів „спеціаліст” і „магістр” складаються. Виведений таким чином показник коригується коефіцієнтом згладжування з метою досягнення ідентичності показників, наведених у формулах 1, 3 і формулі 4.

Користувачами запропонованих методичних підходів визначення обсягів прийому за держзамовленням можуть бути Мінекономіки, Мінфін, Міносвіти, Мінпраці, інші міністерства і відомства, у підпорядкуванні яких є вищі навчальні заклади.

Методи визначення обсягів прийому молоді до вищих навчальних закладів за кошти фізичних і юридичних осіб.

Визначення обсягів прийому молоді до вищих навчальних закладів за кошти фізичних та юридичних осіб – в методичному плані практично невивчена проблема. Разом з цим щорічне збільшення обсягів прийому цього напрямку та незадовільна ситуація на ринку праці потребують удосконалення методів прогнозування підготовки фахівців за кошти фізичних та юридичних осіб.

Ми вважаємо, що до найбільш важливих факторів, на підставі яких мають ґрунтуватись методи прогнозування обсягів прийому за кошти фізичних та юридичних осіб, слід віднести:

– досягнуті обсяги прийому студентів за всіма джерелами фінансування в базовому році;

- зрушення в демографічній структурі населення, зокрема молоді у віці 17-22 роки в прогнозованому році;
- обсяги прийому молоді на навчання за кошти державного бюджету в прогнозованому році;
- сучасну тенденцію навчання молоді одночасно за двома спеціальностями.

З огляду на це, обсяги прийому студентів за кошти фізичних і юридичних осіб на прогнозований період у формалізованому вигляді можна представити так:

$$P_{\phi t} = (P_{\phi} \times K_{ct} - P_{ot}) \times K_{\phi bx}, \quad (5)$$

де: $P_{\phi t}$ – обсяги прийому за кошти фізичних та юридичних осіб в t -му році, осіб;

P_{ϕ} – загальні обсяги прийому (за всіма джерелами фінансування) у базовому році, осіб;

K_{ct} – коефіцієнт зрушення структури населення у віці 17-22 роки в t -му році. Цей показник розраховується як відношення чисельності молоді у віці 17-22 роки прогнозованого року до чисельності молоді у віці 17-22 роки базового року;

P_{ot} – обсяги прийому до вищих навчальних закладів за держзамовленням в t -му році, осіб;

$K_{\phi bx}$ – коефіцієнт прийому молоді навчання за кошти фізичних і юридичних осіб для отримання одночасно двох спеціальностей. Цей показник розраховується на підставі соціологічних опитувань в останньому звітному році.

Прогнозування обсягів прийому за кошти фізичних і юридичних осіб, як і за держзамовленням, відбувається за всіма видами освітньо-кваліфікаційними рівнями, за 70 напрямками і за 270 спеціальностями. Причому, здійснювати прогнозування, як і за держзамовленням, доцільно лише за напрямками.

Основними методами, які доцільно застосовувати при прогнозуванні обсягів прийому за напрямками за кошти фізичних та юридичних осіб, можуть бути: метод динамічних рядів, метод екстраполяції та метод поправочних коефіцієнтів.

Запропоновані методи прогнозування обсягів прийому за кошти фізичних та юридичних осіб за напрямками стосуються лише освітньо-кваліфікаційних рівнів „спеціаліст” і „магістр”.

Ми пропонуємо такий методичний підхід визначення обсягів прийому за кошти фізичних та юридичних осіб за напрямками на прогнозований період:

$$P_{\phi n t} = P_{\phi n \phi} \times T_{n t} \times K_{n t} \times K_{n \phi x}, \quad (6)$$

де: $P_{\phi n t}$ – обсяги прийому студентів за кошти фізичних і юридичних осіб за напрямком „П” в t -му році (окремо для освітньо-кваліфікаційного рівня „спеціаліст” і окремо „магістр”), осіб;

$P_{\phi n \phi}$ – обсяги прийому студентів за кошти фізичних і юридичних осіб за напрямком „П” в базовому році (окремо для освітньо-кваліфікаційного рівня „спеціаліст” і окремо для „магістра”), осіб;

$T_{n t}$ – темп росту обсягів прийому за кошти фізичних і юридичних осіб за напрямком „П”. Цей показник визначається як відношення обсягів прийому останнього звітного року до попереднього звітного року (окремо для освітньо-кваліфікаційного рівня „спеціаліст” і окремо „магістр”);

$K_{n t}$ – коефіцієнт коригування обсягів прийому за напрямком „П”, в t -му році за кошти фізичних і юридичних осіб (окремо для освітньо-кваліфікаційного рівня „спеціаліст” і окремо „магістр”). Застосовується для тих напрямків, за якими прийом студентів за кошти фізичних та юридичних осіб у прогнозованому році передбачається збільшити або зменшити, $K_{n t}$ визначається на підставі експертних оцінок шляхом включення наступних чинників: збільшення (зменшення) обсягів прийому за напрямками за держзамовленням, політика держави щодо підвищення якості навчання на платній основі, підвищення (зменшення) плати за навчання за окремими напрямками;

$K_{n \phi x}$ – коефіцієнт прийому за напрямком „П” за кошти фізичних і юридичних осіб для отримання одночасно двох „х” спеціальностей. На заключному етапі обсяги прийому за кошти фізичних і юридичних осіб за напрямками і освітньо-кваліфікаційними рівнями „спеціаліст”, „магістр” складаються. Розрахований таким чином показник коригується коефіцієнтом згладжування з метою досягнення ідентичності значень, наведених у формулах 5,6.

Користувачем запропонованих методичних підходів визначення обсягів прийому за кошти фізичних і юридичних осіб можуть бути Міносвіти, Мінпраці і його територіальні відділення.

Методи визначення загальних обсягів прийому (за всіма джерелами фінансування) за освітньо-кваліфікаційними рівнями „спеціаліст”, „магістр”.

Узагальнений показник обсягів прийому на навчання включає обсяги прийому за всіма джерелами фінансування.

Цей показник ми пропонуємо визначати двома способами.

Перший – сума прийому на навчання за державним замовленням прийому за кошти місцевих бюджетів та коштів міністерств і відомств, у підпорядкуванні яких є вищі навчальні заклади. Узагальнений вигляд цього розрахунку може бути таким:

$$P_t = P_{\partial t} + P_{\phi t} + \frac{P_{\partial t} + P_{\phi t}}{K_{\text{мб}}}, \quad (7)$$

де: P_t – прийом студентів до вищих навчальних закладів за всіма джерелами фінансування в t -му році, осіб;

$P_{\partial t}$ – обсяги прийому за кошти державного бюджету в t -му році, осіб;

$P_{\phi t}$ – обсяги прийому за кошти фізичних і юридичних осіб в t -му році, осіб;

$K_{\text{мб}}$ – коефіцієнт обсягів прийому за кошти місцевих бюджетів. Динаміка цього показника за декілька попередніх років свідчить, що обсяги прийому за даними джерелами фінансування у загальних обсягах прийому становлять 1,2%, тобто коефіцієнт буде дорівнювати 0,012. Тому в розрахунках можна застосувати саме таку величину.

Другий спосіб розрахунку ґрунтується на врахуванні загальних обсягів прийому в базовому і перспективному періоді, змін чисельності населення у віці 17-22 роки у перспективному базовому році, показника конкурсу при вступі молоді до вищих навчальних закладів у базовому періоді.

У формалізованому виді цю залежність можна представити так:

$$P_t = P_{\partial} + \frac{D_{t(17-22)} + D_{\partial(17-22)}}{Y_{\partial}}, \quad (8)$$

де: P_t – прийом студентів до вищих навчальних закладів за всіма джерелами фінансування в t -му році, осіб;

P_{∂} – прийом студентів до вищих навчальних закладів за всіма джерелами фінансування в базовому році, осіб;

$D_{t(17-22)}, D_{\partial(17-22)}$ – кількість осіб у віці 17-22 роки в t -му році та базовому році, осіб;

Y_{∂} – конкурс студентів при вступі до вищих навчальних закладів у базовому році.

Користувачами наведених методичних підходів визначення загальних обсягів прийому (за всіма джерелами фінансування) можуть бути Міністерство освіти і науки України, міністерства і відомства, у підпорядкуванні яких є вищі навчальні заклади, місцеві органи виконавчої влади, Міністерство праці та соціальної політики України.

Література:

1. Антошкіна Л.І. Вища освіта в системі суспільних інтересів // За ред. Бондар І.К. – Донецьк.: ТОВ „Юго-Восток, ЛТД”, 2008, – 284 с.
2. Антошкіна О. Економіка вищої освіти: тенденції та перспективи реформування. – К.: Видавничий дім ”Корпорація”, 2005. – 366 с.
3. Каленюк І.С. Освіта в економічному вимірі: потенціал та механізм розвитку. -К.: ТОВ „Кадри”, 2001. – 326с.
4. Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства. Інформаційно-аналітичні матеріали до засідання підсумкової колегії Міністерства освіти і науки 1-2 березня 2007 року / -К., 2007. -91 с.
5. Методичні рекомендації щодо визначення обсягів підготовки фахівців з вищою освітою у навчальних закладах за напрямками та спеціальностями. К., Соцінформ, 2004. – 165 с.
6. Методичні рекомендації щодо визначення потреби у фахівцях з повною вищою освітою. К., Соцінформ, 2004. – 134 с.